

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXIII-ik évf.

Január—Február 1888.

I-ső füzet.

ÖSZSZEHASONLÍTÓ MYTHOLOGIA.*

Mi tulajdonképpen a mythos? kérdezi Angelo de Gubernatis. Azok, a kik e tárgygyal nem foglalkoztak, azt fogják mondani, a mythos mesebeszéd, valótlanág; a görög nyelvben μυθολόγος a.m. „elbeszélő“, „meseköltő“, fecsegő“. Ha a mythos csakugyan valótlanág, kérdezi tovább De Gubernatis, minek foglalkozunk vele? Ámde a mythos sokkal több a pusztá valótlanágnál, több a költeménynél is, nem eszelősség s nem agg kofaság, mert a népies költészet kifejezése, tehát a népszellem valóságos nyilatkozata, oly μυθολόγημα, melyet nem egyes μυθολόγος, hanem maga a népszellem alkotott s valamint a nyelvet nem egyesek faragták, úgy a monda sem egyes ember műve. A midőn Versegi a nefelejtben Laura szemét látja, oly képet rajzol, melynek a valósághoz épp oly kevés köze van, mint a mythoshoz. A Tás suret egy gyászoló nőhez hasonló sziklaalakzatán látható vízcepegés és Niobe könnyei közt egész más a viszony, mint a két harmatcsepp s Laura szeme közt Versegi említett költeményében.** Homer szerint Niobe fájdmában sziklává dermed, de a szikla is érez, s a gyermekei elmulása felett siró Niobének könnyei ki nem apadnak soha (H. 24,602). A költő éppoly kevésé teremthet új mythost, mint nem alkothat új szót, s csakis színezhethi, ékesitheti, plasztikailag jobban kiemelheti, nagyobb reliefbe teheti az ősrégi mythost, valamint új szavakat is képezhet, ha kedve tartja és szükségét érzi, a régi gyökökből és a régi képzőkből, még pedig nem szabadosan, hanem a létező nyelvtörvények értelmében. Niobe gyermekeinek száma a különböző költőknél különböző; eredetére nézve se egyeznek a költők, némelyek szerint anyja a Pleiasok, mások szerint a Hyasok egyike volt. A szám és név közömbös, a földolog az, hogy Niobe elvesztett gyermekeit siratja s eredete az

* Mitologia Comparata di A. De Gubernatis (Milano, 1886).

** Két tsöpet láttam, mint

remégtek

Oh kedves képzet! szép ölén;

Egymásba végre mint peregtek

Sik levelén.

évszakok változását jelző valamely csillagzatra vezethető vissza, mert ezekben rejlik a mythos tulajdonképpeni magva. Archityposa a hellén Niobének a thrák népek B e n d i s - e (holdistennő), melynek fájdalomdúlta s részvétre indító alakját vélték a thrák eredetű népek a T a s s u r e t i sziklaalakzatban láthatni. Midőn a hold letünik, az éj elmúltával, mintegy magát áldozza fel; innen van, hogy N i o b e életének egyik elfogyasztója A r t e m i s, L e t o leánya, a kivel a gyilkosság elkövetésében testvére A p o l l o szövetkezett s ez a minden nap látható természeti szemléletek egyikén alapul, mert hiszen a nap letüntével

„Kél a hold szép kereke“,

s a hold elhomályosultával P h o i b o s ismét előtünik.

A népies költők s az első, a legrégebb költők kiválólag azok voltak, kik a népies hiedelmet, a közszájon forgó mondákat képzeletök hatalmával megilletve, művészibb alakba öntik; de új hiedelemnek terjesztői nem voltak, új mondát nem alkottak. Az új kor műköltői is bármily magasra emelkedjenek képzeletök merész szárnyain, nagy részt a népies hiedelmek s mondák világából veszik képleges kifejezéseiket. A rózsaujjú hajnal, a fehérkaru hold, a hold bús sugarai mind oly képek, melyek már azelőtt is megvoltak, melyeket az ó kor költői, H o m e r és mások jól ismertek s a hajnalról és holdról való ősrégi mythos alkotó elemeiből vettek. Nem minden új, a mi újnak látszik, mert jól mondja a római költő:

Multa renascentur, quae jam cecidere; cadentque
quae nunc sunt in honore — — — —*)

és találóan jegyzi meg a Prédikátor könyve III. részében, hogy „A mi volt, most is vagyon, és a mi következik, immár megvolt, — — — —“ (v. 15). Midőn a magyar költő a „méla holdat“ hölgynek képzelettel, eltér ugyan a magyar nép felfogásától, mely szerint a hold férfi, a mint a ráolvasóktól is halljuk: Ú j H ó d : ú j K i r á j ! de nem tér el a római és görög irodalom mythologiai perceptióitól, a melyekben a hold istennő, a melynek Rómában az Aventinuson temploma volt, s megegyezik a sémi felfogással, mely a napot férfinak, a holdat nőnek tartja, mint a hogy a Genesis egyik helyén olvassuk: „Ime a' nap és hold előttem meghajlának“ (azaz a p á m és a n y á m).**) Valamely népcsalád egyes tagjai az eredeti hazából eltávozván, utazás közt és új hazájokban mondáikat épp úgy módosíthatják, mint nyelvüket — mondja igen helyesen D e G u b e r n a t i s; de azért a régi

*) Hor. „De Arte Poetica“.

**) 37, 9.

monda egyes vonatkozásaiban észlelhető eredeti értelme soha teljesen el nem vesztet, ott van az, csak keresni kell, s épp oly kevésbé enyészhetik el az elváltozott nyelvekben, az általok kifejezett szemléletben és szerkezetben köztelenül nyilatkozó lélek. Az egyiket megtalálja az összehasonlító mythologus, a másikat meglátja az összehasonlító nyelvész. Nem csak az újabb benyomások, a változtatott életmód, hanem a szomszéd népek is befolyással vannak valamely nép s mondhatjuk valamennyi nép mondáinak és nyelvének tovább fejtésére s nincs oly nép, mely teljesen elzárkózhatnék legközelebbi szomszédjaitól. Már a neolith korszak embere is kereskedett s a kereskedelem nem csak árúk kicseréléséből állott, hanem ezekkel együtt szavak, mondák, szokások és hiedelmek is közvetítették s terjedtek néha távol vidékekre. Kálmány Lajos „Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban“ czimű értekezésében röviden reá mutatott azokra a változatokra, melyeket népünk tudatában a legrégebb időktől fogva napjainkig a holdról való mythologiai perceptio előmutat. Először is a Hold-szellemből Holdisten lett és ez a számánságból való átmenetet jelzi a vallás ama birodalmába, melyben már személyesített istenekről van szó s ebben kétségkívül haladást állapíthatunk meg a tisztultabb vallásos eszmék emelkedő utján. — Az ind hatásról nem szólok s e téren nem követhetem az értekezőt. Az a mit ő ind hatásnak nevez, szerintem iráni, előbb a keletiráni népek valamelyikének, utóbb a perzsák mondáinak hatása a magyar holdmythosra. Iszlám nyomokat lát értekező a Dávid és Cziczelle holdba jutásának szöregi változatában és ha csakugyan a babyloni toronyban tánczó Cziczella, és a babyloni kutban itéletnapjáig felakasztva csüngő Harút és Marút közt létezik összefüggés, ez iszlámi hatás a magyar holdmythosra csakis a magyarországi Baskirok közvetítéséből magyarázható meg. Értekező még zsidó hatásról is szól s a hold egyik lakóját Cziczellét némely magyar holdmondában helyettesítő szent Annát a sémi népek Anahid-jával azonosítja s a szerinte zsidó vallású Kabarokat tartja e héber holdmythos elterjesztőinek Magyarországon. Ezt az állítást a vallástörténelmi tények nem támogatják. Anunit babyloniai istennő volt, Anu az „ég“ istenének neje; az aegyptomi emlékeken neve Anátának, a görögöknél Anaítis-nak iratik, cultusa a babyloniaiaktól elterjedt a perzsákhoz és örményekhez, kiknél Anahit nagy tiszteletben állott.*) A zsidóknál Ana-

*) A gondviselést látták benne megszemélyesítve.

hit cultusának nyomait nem látom. A hold istennője a sémi népek-nél Astarte volt; az árámi népek Atargatis-nak, a héberék אֲשֶׁרַת-nek, az Aegyptombéliek Astart-nak (görögül Ἀστάρτη) nevezték s az őt bálványozók, mint a hogy az ó testamentum könyveiben olvassuk, „az Urat haragra ingerlik“.**)

A Kabarok a zsidó vallás fő és legsarkalatosabb tantételeit, ha csakugyan zsidó valláson voltak, ismerhették ugyan, de a régi sémi bálványokról, honnan vehették volna tudományokat sabból, hogy Ibn Dasta szerint a Chazar-Châgân, az Isâ s az ország nagyjai zsidó valláson voltak, s hogy Ibn-Foslan szerint a király kilencz bírāja zsidó-, mohamedán-, keresztényhitfelekezetüekből s bálványimádók-ból állott, éppenséggel nem következik, hogy a Khazaroktól elpártolt Kabarok Mózes vallásán lettek volna, sőt nagy valószínűséggel mondhatjuk, hogy nem azok voltak, hiszen maga Ibn-Dasta írja, hogy a nép zöme egy a török népékhöz hasonló vallást követ.

De nem csak a népek közvetlen érintkezései, hanem az irodalmak is hatnak a népek mondáira s ennek számos példáit hozhatnám fel, de minek, hiszen e dolog általánosan tudatik.

A jelenkor költői ép oly kevésbé fognak új mythosokat alkotni, mint a különböző szaktudományok művelői, p. o. — mondja De Gubernatis -- az a csillagász, a ki jó látcsövén keresztül az ég szemléletébe mélyed s azt a mi távol van és minő távol!, mintegy a közelből látja, észleletei nyomán beavat minket az égitestek való természetének ismeretébe, de bizonyára a napról és holdról, a bolygókról s az álló csillagokról, az üstökösökről és a nebulákról mythost nem fog költeni. „A mythologia a csodálkozó, meghatott és megfélemlített tudatlanok költészete. Angelo De Gubernatis, az árja népfaj mythosainak egyik legmélyebb ismerője, Összehasonlító Mythológiáját öt fejezetre osztja, az elsőben az égről, a másodikban a vízről, a harmadikban a tüzről, a negyedikben a napporról, holdról és csillagokról, az ötödikben a kövekről, növényekről és állatokról ír s nagybecsű munkáját egy függeléssel rekeszti be az ária-afrikai mythosokról.

Szándékom nem az volt, hogy e könyvet ismertessem, hanem hogy figyelmeztessenek reá s hogy némit elmondhassak, mit e tárgyra vonatkozólag fontosnak tartok. Van-e az ilyen figyelmeztetéseknek némi gyakorlati hasznuk nálunk? kérdezem magamtól s meggyőződésem azt mondatja ve-

*) L. a Birák könyvét, II., 12.

lem, hogy van. A könyvek hatása kiszámíthatatlan; lehetséges, hogy valamely könyvnek közvetett hatása a lehetőleg legszűkebb körre korlátoztatik, de innen aztán tovább hódít s hatásának köre mind inkább szélesbül. Stanislas Julien-t évek során csak egy ember hallgatta, de az Severini volt. A könyvekre figyelmeztető cikkek íróit ily gondolatok vezetik s vigasztalják. A népek képzeletének ama tartós mozgása, mely a hasonlatok felfedezésére irányul, az egyszerű mythost bővíti s a mythosokat saját elemeik kifestésével folytonosan gyarapítja. A függelék tartalma is igen érdekes, tudós szerzője a zuluk némely mondáját hasonlítja össze az árja népekével. Egy kafer gyermekmesében valamely viziszörny elnyeli az engedelmetlen gyermeket. Ez az elbeszélés, mint De Gubernatis megjegyzi, élénken emlékeztet nemcsak Hanumant történetére a Râmâyana-ban, a kit egy Siahikâ nevű vizi szörny nyelt el, hanem Jónás történetére is, ki három napig volt a hálnak gyomrában s ott el nem veszett, hanem ismét napvilágra hozatott. Ki nem látja, hogy itt az éj sötétébe elmerülő napról van szó, mely minden nap reggelén diadalmason feljön.

GR. KUUN GÉZA.

GYMNASIUMI OKTATÁSUNK ÉS A TULTERHELÉS.

Gymnasiumi oktatásunk kibontakozása a paedagogiai feudalismusból csak az utóbbi időben vette erélyesebben kezdetét. Forradalom nélkül indult meg, tehát rombolás a régi rendszeren nem esett. A mit százévek előtt Verülami Bacon, Locke, Montaigne, Comenius és Apáczai Cséri hirdetni kezdték, azt az újítást a scholasticusok igazán csak cum grano salis engedték átszivárogni a középoktatás vizálló szövetén, ugyannyira, hogy egyszer csak azon vettük észre magunkat, hogy a nagy átalakulásokon átment alsó és felsőbb oktatás láncolatába a középső szem sehogyse tud bekapcsolódni. A Ratio Educationis és a Thun-féle rendezés hozott ugyan egy kis gyűrűzést az állóvíz tükrére, de azt a maga mélyében fel-frissíteni nem bírta. S mint 1790-ben és 1844-ben a magyar nyelvre nézve, ugy 1883-ban is középoktatásunk egész terjedelmére vonatkozólag a törvényhozásnak kellett az újítás munkáját kezébe vennie. És ezen újítás az azon évi XXX. t. cz. és járulékaiban keresztül is vitetett. Alapját ennek a bifurcatio képezi, melyben a gymnasiumnak az u. n. human-nevelés jutott feladatául.

Azóta öt év telt el — s már vizsgálni szabad a termés első gyümölcsseit.

Legelőször is, mint egy új gazdaságban, a külső berendezés nyomaival találkozunk. Tanhelyiségek kibővítése, czélszerű bebutorzása, tanszermuzeumok alapítása, kiegészítése, egészségügyi intézkedések stb. mind alkalmas és komoly előkészületek a várva-várt vendégnek, az új tanrendszernek elfogadására. Az elfogadó személyzet is a tanári karban megszaportivta s képesítés és rangfokozat szerint osztályozva lett, s a tanterv és útastítás által előírt vendéglátás kezdetét vette.

A régi és újabb tanerők összetétele adja meg e munkában annak minősége és eredménye characterét, a mi főkép az egyöntetű tervszerűség hiányában nyilvánul. Az a régi baj, hogy a működő erők nem sokat törődtek egymás dolgával még ugyanazon tanszakon is, nem tűnt még mindenütt és annyira el, hogy észrevehető ne le-